

Верховний
Суд

Юрисдикція корпоративних спорів: нові підходи ВП ВС та КГС ВС

- Олександр Банасько
- Суддя Великої Палати Верховного Суду

Юрисдикція господарських судів у корпоративних спорах

- справи у спорах, що виникають з корпоративних відносин, в тому числі у спорах між учасниками (засновниками, акціонерами, членами) юридичної особи або між юридичною особою та її учасником (засновником, акціонером, членом), у тому числі учасником, який вибув, пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності такої юридичної особи, крім трудових спорів *(пункт 3 частина перша статті 20 ГПК України)*
- справи у спорах, що виникають з правочинів щодо акцій, часток, паїв, інших корпоративних прав в юридичній особі, крім правочинів у сімейних та спадкових правовідносинах; справи у спорах щодо цінних паперів *(пункти 4, 5 частини першої статті 20 ГПК України)*
- справи у спорах між юридичною особою та її посадовою особою (у тому числі посадовою особою, повноваження якої припинені) про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі діями (бездіяльністю) такої посадової особи, за позовом власника (учасника, акціонера) такої юридичної особи, поданим в її інтересах *(пункт 12 частини першої статті 20 ГПК України)*

Критерії визначення спору як корпоративного

➤ Предмет спору та характер спірних правовідносин

- Суди повинні виходити із суті права та/або інтересу, за захистом якого звернулася особа, заявлених вимог, характеру спірних правовідносин, який визначається через зміст та юридичну природу обставин, що склалися
постанови Великої Палати Верховного Суду у справах №№ 904/3657/18, 695/2665/16-ц, 676/9009/13-ц, 161/17549/17

➤ Суб'єктний склад правовідносин

- Корпоративними є спори, пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності юридичної особи, незалежно від того, чи є позивач акціонером (учасником) юридичної особи
постанови Великої Палати Верховного Суду у справах №№ 921/36/18, 910/8132/19, 804/14471/15, 260/91/19
- Особа, яка є учасником (засновником, акціонером, членом) юридичної особи та має право на участь в управлінні останньою й інші правоможності, передбачені законом і статутом
постанови Великої Палати Верховного Суду у справах №№ 750/3192/14, 509/577/18, 910/7554/18, 146/616/15-ц
- Якщо учасник юридичної особи обґрунтовує позовні вимоги порушенням своїх корпоративних прав, то такий спір є спором про право управління юридичною особою та має ознаки корпоративного
постанови Великої Палати Верховного Суду у справах №№ 904/3657/18, 916/1295/18, 927/97/19

- Спори, пов'язані з формуванням статутного капіталу юридичної особи
- Спори щодо акцій, часток, паїв, інших корпоративних прав
- Спори, пов'язані зі спадкуванням частки померлого учасника господарського товариства
- Спори, пов'язані зі стягненням частини прибутку господарського товариства (дивідендів)
- Спори, пов'язані з оскарженням договорів та інших правочинів, вчинених господарським товариством
- Спори, пов'язані з реалізацією права власності на частку в статутному капіталі юридичної особи
- Спори, пов'язані з припиненням трудового договору з керівником господарського товариства
- Скасування реєстраційних дій щодо юридичної особи
- Спори, пов'язані з проведенням аудиторської перевірки діяльності юридичної особи
- Спори, пов'язані з відшкодуванням шкоди, завданої господарському товариству
- Спори за участю юридичних осіб, які не є господарськими товариствами

Спори, пов'язані з формуванням статутного капіталу юридичної особи

Позовні вимоги фізичної особи до господарського товариства, учасником якого вона не є, про відшкодування моральної шкоди, завданої порушенням права власності цієї особи у зв'язку з незаконним внесенням засновниками товариства майна до статутного капіталу товариства, підлягають розгляду за правилами **цивільного судочинства**.

постанова Великої Палати Верховного Суду від 17 квітня 2018 року у справі № 523/9076/16-ц

Вимоги про витребування майна та про усунення перешкод у здійсненні права користування й розпорядження майном позивач пред'явив до ТОВ «Інтерлак» як до особи, яка на час звернення з позовом володіє спірним майном та перешкоджає у здійсненні відповідних речових прав позивачем, тобто сторони спору про майно.

Натомість позов не містить жодних вимог до відповідачів – фізичних осіб, задоволення яких відновлювало б порушене право позивача щодо володіння та користування спірним майном.

Таким чином, спір у цій справі виник у правовідносинах із захисту права власності на майно, яке використовується в господарській діяльності, а сторонами цього спору є юридичні особи, що відповідає критеріям належності справи до **господарського судочинства**.

постанова Великої Палати Верховного Суду від 22 березня 2018 року у справі № 235/4376/15-ц

Спори щодо акцій, часток, паїв, інших корпоративних прав

Справи у спорах щодо правочинів незалежно від їх суб`єктного складу, що стосуються акцій, часток, паїв, інших корпоративних прав у юридичній особі, підлягають розгляду **господарськими судами**.

Винятком є спори щодо таких дій, спрямованих на набуття, зміну або припинення сімейних і спадкових прав та обов`язків, які мають вирішуватися в порядку **цивільного судочинства**.

постанова Великої Палати Верховного Суду від 03 листопада 2020 року у справі № 922/88/20

Спори, пов'язані зі спадкуванням частки померлого учасника господарського товариства

Спори за позовом фізичних осіб, які не включені до складу учасників юридичної особи на підставі рішення загальних зборів, до такої юридичної особи, розглядаються в порядку **цивільного судочинства**. Особи у силу факту прийняття ними спадщини не вважаються учасниками товариства.

постанова Великої Палати Верховного Суду від 27 лютого 2019 року у справі № 761/27538/17

Якщо позивачі обґрунтовують позовні вимоги порушенням відповідачами їхніх корпоративних прав, то встановлення наявності чи відсутності порушення таких прав, характеру та суб'єктів порушення здійснюється господарським судом під час розгляду справи, а не на стадії відкриття провадження. Таким чином, спір у цій справі пов'язаний з управлінням юридичною особою вищим органом юридичної особи, є корпоративним і підлягає розгляду за правилами **господарського судочинства**.

постанова Великої Палати Верховного Суду від 11 червня 2019 року у справі № 917/1338/18

Спір щодо стягнення з ТОВ вартості частини його майна, у зв'язку з не проведенням ним розрахунку з особами, які згідно з рішенням суду в порядку спадкування набули право власності на частку у його статутному капіталі, яка належала померлому учаснику, підлягає розгляду за правилами **цивільного судочинства**.

Оскільки позивачі не бажали ставати учасниками відповідача, а зміни до складу його учасників не були зареєстровані у встановленому законом порядку та не набрали чинності для позивачів, Велика Палата Верховного Суду з огляду на приписи статті 55 Закону України «Про господарські товариства», які були чинними на час виникнення спірних правовідносин, вважає, що спір у цій справі не є корпоративним.

постанова Великої Палати Верховного Суду від 07 серпня 2019 року у справі № 320/4574/17

Спори, пов'язані зі спадкуванням частки померлого учасника господарського товариства

Спір за позовом одного зі спадкоємців засновника підприємства щодо оскарження свідоцтва про право власності на частку у статутному капіталі підприємства, яка одержана відповідачкою як учасницею сімейних правовідносин (спільна сумісна власність), та, відповідно, про перерозподіл часток у статутному фонді підприємства між спадкоємцями підлягає розгляду у порядку **цивільного судочинства**.

Той факт, що спадкоємці на час оскарження свідоцтва вже набули статусу учасників підприємства, не свідчить про наявність спору щодо корпоративних прав у юридичній особі, адже всі підстави виникнення такого спору є юридичними фактами сімейного та спадкового права, які мали місце до набуття спадкоємцями статусу учасників підприємства.

Відносини з оспорювання свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя в разі смерті одного з подружжя, перерозподілу спадкових часток є сімейними та спадковими огляду на те, що: 1) такі відносини виникли між учасниками сімейних і спадкових відносин. Жодні інші особи, які не володіють спеціальним статусом спадкоємця, подружжя тощо, їх учасниками бути не можуть; 2) спірні відносини виникли щодо об'єктів, які мають спеціальний правовий режим, що існує лише в сімейному та спадковому праві – спільне майно подружжя, спадщина.

постанова Великої Палати Верховного Суду від 04 липня 2023 року у справі № 686/20282/21

Спори, пов'язані зі стягненням частини прибутку господарського товариства (дивідендів)

Справи, які виникають між товариством з обмеженою відповідальністю та його учасниками стосовно набуття коштів товариства цими учасниками у якості дивідендів або стосовно збереження таких коштів без достатніх правових підстав, мають корпоративний характер та розглядаються у порядку **господарського судочинства**. Такі кошти набуто учасниками товариства за наявності правової підстави, тому можливість застосування до таких спорів статті 1212 ЦК України виключається.

постанова Великої Палати Верховного Суду від 03 липня 2018 року у справі № 917/1345/17

Спори між учасником товариства та самим товариством стосовно права позивача на отримання частини прибутку відповідача є такими, що виникають з корпоративних відносин, а вирішення цих спорів належить до **юрисдикції господарського суду**.

постанова Великої Палати Верховного Суду від 12 червня 2019 року у справі № 320/9224/17

Спори, пов'язані з оскарженням договорів та інших правочинів, вчинених господарським товариством

Якщо учасник (акціонер) господарського товариства обґрунтовує позовні вимоги про визнання недійсним договору про відчуження майна цього товариства порушенням останнім у ході статутної діяльності корпоративних прав такого учасника (акціонера), то цей спір підвідомчий **господарським судам** незалежно від того, чи є іншим відповідачем у справі як сторона оспорюваного договору фізична особа.

постанова Великої Палати Верховного Суду від 28 серпня 2018 року у справі № 902/458/16 (аналогічна правова позиція викладена в постановках ВП ВС від 11 червня 2019 року в справі № 922/2005/18, від 12 вересня 2018 року у справі № 308/11659/16-ц)

Відносини за договором купівлі-продажу нерухомого майна господарського товариства, укладеним між цим господарським товариством та фізичною особою, та за договором дарування цього майна, укладеним між двома фізичними особами, а також спір між фізичними особами про усунення перешкод у користуванні власністю не належать до корпоративних спорів і є цивільними, і підлягають розгляду у порядку **цивільного судочинства**.

постанова Великої Палати Верховного Суду від 30 січня 2019 року у справі № 456/2-6/11

Спори, пов'язані з реалізацією права власності на частку в статутному капіталі юридичної особи

Спори у справах, які виникають з корпоративних відносин між учасниками товариства, у тому числі й тими, які вибули, щодо визнання недійсними рішення загальних зборів учасників товариства, змін до статуту товариства, а також договору купівлі-продажу частки у статутному капіталі товариства є господарсько-правовими і підлягають розгляду за правилами **господарського судочинства**.

від 18 грудня 2018 року у справі № 911/1437/17 (аналогічна правова позиція викладена в постановах ВП ВС від 13 лютого 2019 року у справі № 756/10182/16-ц, від 05 лютого 2020 року у справі № 676/9009/13-ц)

Спори щодо визнання недійсним правочину про відчуження частки у товаристві у правовідносинах, що не є сімейними чи спадковими, належить до **юрисдикції господарських судів** незалежно від того, чи є стороною оспорюваного договору фізична особа.

постанова Великої Палати Верховного Суду від 19 листопада 2019 року у справі № 918/204/18

Спори, пов'язані з реалізацією права власності на частку в статутному капіталі юридичної особи

Спир у справі про визнання недійсним договору відчуження частки у статутному капіталі товариства, сторонами якого є фізичні особи, з підстав укладення такого договору з порушенням переважного права учасників товариства на викуп частки підлягає вирішенню судом **господарської юрисдикції**.

Те, що такий спір виник між двома фізичними особами, не змінює його правової природи як спору з правочину щодо частки в статутному капіталі товариства, розгляд якого віднесено до юрисдикції господарських судів відповідно до пункту 4 частини першої статті 20 ГПК України.

Винятком із зазначеного правила є лише спори щодо правочинів у сімейних та спадкових правовідносин, тобто спори щодо дій, спрямованих на набуття, зміну або припинення сімейних і спадкових прав та обов'язків, які мають вирішуватися в порядку **цивільного судочинства**.

постанова Великої Палати Верховного Суду від 01 червня 2021 року у справі № 910/2388/20

Справа в спорі про визнання недійсним укладеного одним з подружжя без згоди іншого з подружжя договору щодо розпорядження часткою в статутному капіталі юридичної особи має розглядатися **господарським судом** відповідно до пункту 4 частини першої статті 20 ГПК України.

постанова Великої Палати Верховного Суду від 29 червня 2021 року у справі № 916/2813/18

Спори, пов'язані з реалізацією права власності на частку в статутному капіталі юридичної особи

Спир про виділ частки зі спільного майна подружжя в натурі для звернення стягнення на неї, за вирішенням якого до суду звернувся банк, впливає із сімейних правовідносин, тому підлягає розгляду в порядку **цивільного судочинства**.

Спир стосується не визначення часток учасника господарських товариств (спільним майном позивач зазначив частки у статутному капіталі господарських товариств, учасником яких є один із подружжя), а визначення частки одного з подружжя у майні, яке банк вважає спільною сумісною власністю подружжя.

постанова Великої Палати Верховного Суду від 16 червня 2020 року у справі № 756/3456/19

Спир за позовом стягувача у виконавчому провадженні про визнання недійсним договору купівлі-продажу корпоративних прав, заявленим до фізичної особи – боржника, який відчужив іншій фізичній особі спірне майно з метою уникнення його стягнення, підлягає розгляду в порядку **цивільного судочинства**.

постанова Великої Палати Верховного Суду від 4 вересня 2019 року у справі № 927/90/19

Спори, пов'язані з припиненням трудового договору з керівником господарського товариства

За правилами цивільного судочинства треба розглядати спори, в яких позивач оскаржує законність розірвання з ним трудового договору з підстав, передбачених КЗпП України, крім такого розірвання за п.5 ч.1 ст.41 КЗпП України (припинення повноважень за ч. 3 ст. 99 ЦК України).

До **юрисдикції господарського суду** належать спори, в яких позивач, повноваження якого як керівника юридичної особи (її виконавчого органу) припинені за ч.3 ст.99 ЦК України, п.5 ч.1 ст.41 КЗпП України, оскаржує законність дій органу управління юридичної особи з такого припинення повноважень (звільнення). До 28.03.2014, коли відповідно до підп.1 п. 3 Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання діяльності юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» набрала чинності нова редакція п.4 ч.1 ст.12 ГПК України, юрисдикція господарського суду поширювалася на вищевказані спори за участю господарських товариств, а з 28.03.2014 – за участю будь-яких юридичних осіб.

постанова Великої Палати Верховного Суду від 15 вересня 2020 року у справі № 205/4196/18 (відступлено від висновків ВСУ та КЦС ВС)

Здійснення компетентним органом господарюючого суб'єкта права на усунення від посади відповідно до ст. 99 ЦК можливе в порядку реалізації ним своїх корпоративних прав у разі, якщо інше не передбачене Статутом, і як підстава такого звільнення може бути зазначене посилання на п. 5 ч. 1 ст. 41 КЗпП.

При розгляді спору щодо розірвання трудового договору за пунктом 5 частини першої статті 41 КЗпП України має значення не наявність підстав для припинення повноважень (звільнення) посадової особи, а дотримання органом управління (загальними зборами, наглядовою радою) передбаченої цивільним законодавством та установчими документами юридичної особи процедури ухвалення рішення про таке припинення, що підтверджує висновок про належний розгляд справи в **порядку господарського судочинства**.

Такі висновки послідовно висловлювалися ВП ВС у постановках від 15.09.2020 у справі № 205/4196/18, від 13.10.2020 у справі № 683/351/16-ц та від 12.01.2021 у справі № 127/21764/17.

постанова Великої Палати Верховного Суду від 23 лютого 2021 року у справі № 753/17776/19

Спори, пов'язані з припиненням трудового договору з керівником господарського товариства

Спир щодо визнання недійсним рішення наглядової ради про усунення (відсторонення) від виконання обов'язків голови правління товариства і виключення його з числа осіб, які мають право підпису, має розглядатися як корпоративний спір у порядку **господарського судочинства**.

Звертаючись до суду із даним позовом, позивач просив визнати незаконним рішення наглядової ради про усунення (відсторонення) його від виконання повноважень голови правління товариства та виключення його з числа осіб, які мають право підпису, що є порушенням прав учасника (акціонера) на управління товариством, а не трудових прав керівника товариства.

постанова Великої Палати Верховного Суду від 30 січня 2019 року у справі № 145/1885/15-ц, від 10 вересня 2019 року у справі № 921/36/18

Спори, пов'язані з припиненням трудового договору з керівником господарського товариства

Спир за позовом голови правління АТ «КБ «Приватбанк» про визнання незаконним та скасування рішення первинної профспілкової організації АТ «КБ «Приватбанк» щодо направлення наглядовій раді банку письмової вимоги про розірвання трудового договору (звільнення) з головою правління пов'язаний з діяльністю банку та управлінням ним, а тому підлягає розгляду в порядку **господарського судочинства**.

Цей спір пов'язаний з діяльністю банку й управлінням ним. Наслідки його вирішення можуть впливати на трудові правовідносини з головою правління АТ «КБ «Приватбанк», що не змінює корпоративного характеру такого спору.

Доцільним є зберігати єдину юрисдикційну належність спорів про припинення повноважень керівника та/або членів виконавчого органу господарського товариства для формування стабільної та послідовної судової практики щодо належності таких спорів до господарської юрисдикції.

постанова Великої Палати Верховного Суду від 14 грудня 2022 року у справі № 201/909/20

Спір за позовом НАЗК про припинення дії контракту, укладеного АТ «НАК «Нафтогаз України» з головою правління з порушенням обмежень, передбачених частиною першою статті 26 Закону України «Про запобігання корупції», пов'язаний з діяльністю АТ «НАК «Нафтогаз України» й управлінням ним, а тому підлягає розгляду в порядку **господарського судочинства**.

Звернення до суду для припинення трудового договору (контракту) у випадках, якщо він укладений з порушенням обмежень, є складовою цілісного механізму запобігання корупційним правопорушенням, передбаченого статтею 26 Закону № 1700-VII, тому доцільним є зберігати єдину юрисдикційну належність спорів про припинення повноважень керівника та/або членів виконавчого органу господарського товариства для формування стабільної та послідовної судової практики щодо належності таких спорів до господарської юрисдикції.

постанова Великої Палати Верховного Суду від 9 листопада 2022 року у справі № 761/25659/21

Спори, пов'язані з припиненням трудового договору з керівником господарського товариства

Вимоги позивача спрямовані на припинення повноважень директора, обраного загальними зборами учасників товариства. Тому цей спір пов'язаний із управлінням товариством. Наслідки його вирішення можуть впливати на трудові відносини позивача з товариством, що не змінює корпоративного характеру такого спору.

Звернення до суду особи, яка є одноосібним виконавчим органом товариства, для припинення її повноважень, зокрема у випадку, якщо загальні збори учасників не розглядають заяву про звільнення з посади директора, пов'язане з корпоративними відносинами у цьому товаристві.

Тому доцільно зберігати єдину юрисдикційну належність спорів про припинення повноважень одноосібного виконавчого органу товариства чи члена колегіального такого органу для формування стабільної та послідовної судової практики щодо віднесення таких спорів до **господарської юрисдикції**.

ВП ВС зауважила, що корпоративні права на участь в управлінні товариством його учасники реалізують, зокрема, шляхом прийняття компетентним органом товариства рішення щодо припинення повноважень одноосібного виконавчого органу (директора). Таке рішення може мати наслідки для трудових відносин, але визначальними у таких ситуаціях є відносини корпоративні.

постанова Великої Палати Верховного Суду від 14 червня 2023 року у справі № 448/362/22

Припинення правовідносин з управління, які існують між директором та товариством

Позовні вимоги про визнання трудових правовідносин припиненими, або про звільнення, або про припинення трудових правовідносин та/або правовідносин представництва у такому спорі спрямовані насамперед на припинення правовідносин з управління, які існують між директором та товариством.

Створення (обрання) виконавчого органу товариства відбувається за рішенням загальних зборів учасників товариства (ч. 1 ст. 99 ЦК України, п. 7 ч. 2 ст. 30 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю») або в окремих випадках - наглядової ради товариства (ч. 2 ст. 38 зазначеного Закону). Це рішення породжує між особами, яких воно стосується, **корпоративні відносини**, у яких обрана особа наділяється повноваженнями з управління.

Ці корпоративні відносини також є підставою для виникнення відносин представництва товариства перед третіми особами, а також трудових відносин, що регулюються законодавством про працю, та виникають у зв'язку з укладенням в установленому порядку (ч. 12 ст. 39 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю») з одноосібним виконавчим органом (членом колегіального виконавчого органу) трудового договору (контракту).

Водночас саме відносини з управління товариством, у яких директору надані відповідні повноваження, за здійснення яких він несе встановлену законом відповідальність, становлять основу відносин між товариством та цією особою.

постанова Великої Палати Верховного Суду від 06 вересня 2023 року у справі № 127/27466/20

Припинення повноважень виконавчого органу (директора) комунального підприємства

Критеріями застосування частини третьої статті 99 ЦК України і пункту 5 частини третьої статті 41 КЗпП України є:

- порядок створення юридичної особи (юридична особа приватного права)
- форма організації (товариство).

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновків щодо застосування у подібних правовідносинах пункту 5 частини першої статті 41 КЗпП України, які викладені у постановах Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 30 січня 2020 року у справі № 815/3200/16 (адміністративне провадження № К/9901/19991/18), від 06 серпня 2020 року у справі № 186/294/16-а (адміністративне провадження № К/9901/10359/19), зазначивши, що повноваження посадових осіб публічного права, зокрема органів державної влади та місцевого самоврядування, припиненню на підставі пункту 5 частини першої статті 41 КЗпП України не підлягають.

Велика Палата Верховного Суду зазначила, що у цій справі між сторонами виник **індивідуальний трудовий спір, а норми права щодо діяльності господарських товариств на спірні правовідносини не поширюються** (зокрема частина третя статті 99 ЦК України і пункт 5 частини першої статті 41 КЗпП України).

постанова Великої Палати Верховного Суду від 10 липня 2024 року у справі № 573/1020/22

Скасування реєстраційних дій щодо юридичної особи

Визначальною ознакою справи адміністративної юрисдикції є суть (зміст, характер) спору. Публічно-правовий спір, на який поширюється юрисдикція адміністративних судів, є спором між учасниками публічно-правових відносин і стосується саме цих відносин. Сама по собі участь у спорі суб'єкта владних повноважень не дає підстав ототожнювати спір з публічно-правовим та відносити його до справ адміністративної юрисдикції.

Якщо звернення особи до суду за своєю суттю спрямоване на захист корпоративних прав та/або пов'язане із створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності юридичної особи, то спір у справі є приватно-правовим та вирішується господарськими судами.

Вимога про визнання неправомірними дій державного реєстратора з внесення до ЄДР відомостей, щодо достовірності яких виник корпоративний спір та/або їх скасування, має похідний характер від корпоративного спору і залежить від наявності самого порушеного права та **розглядається господарськими судами.**

постанови Великої Палати Верховного Суду від 22 серпня 2018 у справі № 805/4505/16-а, від 13 листопада 2019 року у справі № 826/2778/16

Скасування реєстраційних дій щодо юридичної особи

Оскарження дій та рішень реєстратора щодо державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи, а також внесення до ЄДРЮО та ФОП рішення засновників щодо припинення юридичної особи, обґрунтоване невиконанням ТОВ зобов'язань за інвестиційним договором, свідчить про приватноправовий характер спірних правовідносин.

Спори, пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності юридичної особи, є корпоративними у розумінні пункту 3 частини першої статті 20 ГПК України незалежно від того, чи є позивач акціонером (учасником) юридичної особи, і **мають розглядатися за правилами ГПК України**.

постанова Великої Палати Верховного Суду від 15 квітня 2020 року у справі № 804/14471/15

Спори, пов'язані з проведенням аудиторської перевірки діяльності юридичної особи

Спори, що виникають між товариством та його учасником щодо відшкодування витрат товариства, пов'язаних із проведенням на вимогу учасника аудиторської перевірки річної фінансової звітності товариства, належать до **юрисдикції господарських судів**, оскільки спірні правовідносини тісно пов'язані із реалізацією учасником своїх корпоративних прав, зокрема права на управління товариством і права на отримання інформації про товариство.

постанова Великої Палати Верховного Суду від 16 травня 2018 року у справі № 904/2194/17

Спори, пов'язані з відшкодуванням шкоди, завданій господарському товариству

Наявність трудових відносин між власником (учасником, акціонером) юридичної особи та посадовою особою цієї юридичної особи не впливає на визначення юрисдикції спорів за позовом власника (учасника, акціонера) до такої посадової особи щодо відшкодування збитків, завданих юридичній особі діями або бездіяльністю посадової особи, поданим власником (учасником, акціонером) в інтересах юридичної особи. Такі спори підлягають розгляду **господарськими судами** відповідно до пункту 12 частини першої статті 20, частини першої статті 54 ГПК України.

Згідно із частиною другою статті 54 ГПК України зазначена юридична особа набуває статусу позивача, але не вправі здійснювати свої процесуальні права та обов'язки без згоди власника (учасника, акціонера), який подав позов. Посадова особа, до якої пред'явлений позов, не вправі представляти юридичну особу та призначати іншу особу для представництва юридичної особи в даній справі. Таким чином, власник (учасник, акціонер) юридичної особи є представником юридичної особи у такому спорі відповідно до норми закону (законне представництво) і для такого представництва йому не потрібні інші правові підстави (договір чи довіреність).

постанова Великої Палати Верховного Суду від 14 квітня 2020 року у справі № 910/12217/19

Спир між асоційованим членом обслуговуючого кооперативу і таким кооперативом щодо сплати пайових внесків, визначених кооперативними договорами

Системний аналіз Закону України «Про кооперацію», статті 167 Господарського кодексу України (у ред., яка діяла на час виникнення спірних правовідносин) та статті 96-1 Цивільного кодексу України дає підстави для висновку, що асоційований член обслуговуючого кооперативу не наділений правомочностями, які б у повному обсязі відповідали ознакам поняття корпоративних прав, а спори між ним та кооперативом не є такими, що виникають із корпоративних відносин.

За таких обставин спори між асоційованим членом обслуговуючого кооперативу і таким кооперативом щодо сплати пайових внесків, визначених кооперативними договорами, не пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності цього кооперативу, тобто з корпоративними відносинами.

Отже, такі спори слід розглядати за правилами **цивільного судочинства**.

Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку про відсутність необхідності відступати від своїх висновків, висловлених у постановах від 24 квітня 2019 року у справі № 509/577/18, від 29 травня 2019 року у справі № 592/2083/15-ц.

постанова Великої Палати Верховного Суду від 10 квітня 2024 року у справі № 750/319/18

Спори за участю юридичних осіб, які не є господарськими товариствами

Спир між асоційованим членом обслуговуючого кооперативу і таким кооперативом щодо сплати пайових внесків, визначених кооперативними договорами

Спир, що виник між кооперативом та його асоційованим членом щодо стягнення членських внесків, які справляються для забезпечення поточної діяльності кооперативу, підлягає розгляду в порядку **господарського судочинства**.

** [у справі №750/319/18 спір виник між обслуговуючим кооперативом та асоційованим членом щодо несвоєчасного виконання зобов'язань за договорами будівництва нерухомості (первісний позов) та у зв'язку про відшкодування майнової та моральної шкоди (зустрічний позов).*

Велика Палата Верховного Суду у постанові від 10.04.2024 у справі № 750/319/18 вказала, що суди попередніх інстанцій обґрунтовано виходили з того, що між сторонами виникли цивільні правовідносини щодо відповідальності за несвоєчасне виконання зобов'язань за договорами будівництва нерухомості за кошти замовника та погодилася з тим, що суди правильно визначили цивільно-правову природу правовідносин між сторонами, і що предметом спору була відповідальність особи за несвоєчасне внесення інвестиційних коштів на будівництво квартир, які передані їй у власність, та відшкодування майнової і моральної шкоди.

Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що правовідносини між сторонами (кооперативом та асоційованим членом цього кооперативу) мають інвестиційну природу, оскільки насправді виникли за несвоєчасне виконання зобов'язань за договорами будівництва нерухомості за кошти замовника, тому справа підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства. Водночас у справі, що переглядається, спір виник не у зв'язку із здійсненням відповідачем інвестиційної діяльності (фінансування будівництва), а стосується стягнення передбачених статутом членських внесків з асоційованого члена кооперативу на користь кооперативу]

[постанова КГС ВС від 06.11.2024 у справі № 916/337/24](#)

Спір за участю обслуговуючого кооперативу

Обслуговуючий кооператив – це кооператив, який утворюється шляхом об'єднання фізичних та/або юридичних осіб для надання послуг переважно членам кооперативу, а також іншим особам з метою провадження їх господарської діяльності. Обслуговуючий кооператив надає послуги своїм членам, не маючи на меті одержання прибутку (статті 2, 23 Закону України «Про кооперацію»).

Обслуговуючий кооператив незалежно від напрямку його діяльності є господарською організацією – юридичною особою, яка здійснює некомерційну господарську діяльність з моменту державної реєстрації на підставі закону та свого статуту.

Члени обслуговуючого кооперативу незалежно від напрямку його діяльності є носіями корпоративних прав, а відносини між його членами та кооперативом, які пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності такої юридичної особи, є **корпоративними**.

постанова Великої Палати Верховного Суду від 24 квітня 2019 року у справі № 509/577/18

Спори між членами кооперативу та кооперативом з приводу визнання недійсним рішення загальних зборів

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку, викладеного у постанові ВСУ від 19 жовтня 2016 року у справі № 752/2669/17, щодо непоширення юрисдикції судів на спори про оскарження рішень та дій кооперативу, які віднесені до його внутрішньої компетенції і не підпадають під юрисдикцію суду.

Члени кооперативу незалежно від напряму його діяльності є носіями корпоративних прав, а відносини між його членами та кооперативом, які пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності такої юридичної особи, є корпоративними.

Якщо спір стосується реалізації прав членів кооперативу на управління кооперативом, тобто корпоративних за змістом правовідносин, то він підлягає розгляду в порядку **господарського судочинства**.

постанова Великої Палати Верховного Суду 13 жовтня 2020 року у справі № 695/2665/16-ц

Спiр за участю адвокатського об'єднання

Члени адвокатського об'єднання, крім прав адвоката, передбачених законодавством, мають право обирати та бути обраними до органів управління адвокатського об'єднання (пункт 12.1 статуту). Позивач є носієм корпоративних прав, а відносини між ним і відповідачем щодо членства в адвокатському об'єднанні, діяльності останнього та його припинення є корпоративними.

Адвокатське об'єднання є юридичною особою, а спір стосується, зокрема, членства у ньому та пов'язаних з членством прав позивача, який оскаржив управлінські рішення загальних зборів і президії цього об'єднання. Отже, ці вимоги пов'язані зі здійсненням позивачем корпоративних прав й оцінкою діяльності органів управління адвокатського об'єднання. Вирішення спору за такими вимогами належить до **юрисдикції господарського суду** згідно з пунктом 4 частини першої статті 12 ГПК України у редакції, чинній на час звернення з позовом до суду.

Вимоги позивача зобов'язати відповідача повернути робоче місце та відшкодувати матеріальну та моральну шкоду є похідними від вирішення корпоративного спору, а тому такі вимоги теж треба розглядати за правилами **господарського судочинства**.

постанова Великої Палати Верховного Суду від 26 лютого 2020 року у справі № 750/3192/14

Спори за участю юридичних осіб, які не є господарськими товариствами

Спори за участю громадської організації

Велика Палата Верховного Суду відступила від власного правового висновку щодо юрисдикції спорів між членами громадської організації та громадською організацією з приводу визнання недійсним рішення загальних зборів щодо припинення повноважень одного з органів управління цією організацією, визначивши, що такі спори підлягають розгляду у порядку **господарського судочинства**.

постанова Великої Палати Верховного Суду від 12 січня 2021 року у справі № 127/21764/17

Спори за участю кредитної спілки

Спир за позовом члена або колишнього члена кредитної спілки щодо повернення йому внесків з майна кредитної спілки у зв'язку з виходом із членства у цій спілці, а також про відшкодування моральної шкоди, завданої неповерненням цих внесків, є пов'язаним із припиненням корпоративних прав відповідного члена, а тому підлягає розгляду за правилами **господарського судочинства**.

постанова Великої Палати Верховного Суду від 22 вересня 2020 року у справі № 338/667/19

Спори за участю релігійних організацій

Велика Палата Верховного Суду уточнила власний правовий висновок щодо юрисдикції спорів між релігійною організацією та її учасником (засновником, членом), визначивши, що спори між релігійною організацією та її учасником (засновником, членом), пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності такої організації, мають розглядатись в порядку **господарського судочинства**.

постанова Великої Палати Верховного Суду від 6 квітня 2021 року у справі № 910/10011/19 (аналогічний висновок викладено у постанові ВП ВС від 6 квітня 2021 року у справі № 910/4998/20)

Спiр за участю колективного малого підприємства

Колективне мале підприємство за способом утворення є корпоративним підприємством, яке характеризується тим, що утворилося засновниками за їх спільним рішенням, діє на основі об'єднання майна та трудової діяльності засновників (учасників), їх спільного управління справами, на основі корпоративних прав, у тому числі через органи, що ними створюються.

Оскільки колективне мале підприємство є корпоративним підприємством, то і його учасники мають відповідні корпоративні права, змістом яких є, зокрема, й те, що учасники підприємства мають право на участь в управлінні ним й інші правомочності, передбачені законом і статутом.

Якщо учасник юридичної особи обґрунтовує позовні вимоги порушенням своїх корпоративних прав, то такий спір є спором про право управління юридичною особою, має ознаки корпоративного і належить до **юрисдикції господарських судів** (подібний правовий висновок викладено у постановвах Великої Палати Верховного Суду від 09 квітня 2019 року у справі № 916/1295/18 (провадження № 12-4гс19) та від 17 грудня 2019 року у справі № 927/97/19 (провадження № 12-133гс19)).

постанова Великої Палати Верховного Суду від 28 січня 2020 року у справі № 924/641/17

Спори за участю юридичних осіб, які не є господарськими товариствами

Спори за участю ОСББ

Велика Палата Верховного Суду вбачала підстави для відступу від висновку КЦС ВС, викладеного в постанові від 14 липня 2020 року у справі № 466/8748/16-ц про розгляд за правилами цивільного судочинства спору, ініційованого співвласником багатоквартирного будинку, щодо затвердження кошторису ОСББ, переліку та розміру внесків на утримання будинку як такого, що зроблений без застосування до правовідносин у цій справі положень пункту 3 частини першої статті 20 ГПК України про **підвідомчість господарським судам спорів** про створення, діяльність, управління або припинення юридичної особи.

Спир про дійсність рішення установчих (загальних) зборів ОСББ, зокрема про затвердження кошторису ОСББ та розміру внесків його членів, що виник між членом ОСББ та самим ОСББ, охоплюється поняттям «управління юридичною особою» як такий, що є спором про компетенцію найвищого органу управління ОСББ приймати рішення, віднесені до його виключної компетенції.

постанова Великої Палати Верховного Суду від 01 лютого 2022 року у справі № 910/5179/20

ВП ВС вказала, що спір за позовом фізичної особи, яка не є членом об'єднання співвласників багатоквартирного будинку (ОСББ), не є співвласником майна членів ОСББ, не є власником чи користувачем нерухомого майна у будинку, у якому діє ОСББ, щодо визнання недійсним рішення установчих зборів про створення такого ОСББ і скасування державної реєстрації підлягає розгляду у порядку **цивільного судочинства**.

постанова Великої Палати Верховного Суду від 26 лютого 2020 року у справі № 473/2005/19

Реорганізація закладу освіти

Правовідносини в цій справі спрямовані на вирішення питань організації освітнього процесу, а саме забезпечення доступності освіти, права на здобуття дошкільної та повної загальної середньої освіти, можливості продовжити навчання на відповідному рівні освіти у зв'язку з реорганізацією закладу освіти, що має на меті передусім публічний, а не приватний інтерес.

Сільська рада є суб'єктом владних повноважень, оскаржене рішення якого прийнято на виконання владних управлінських функцій і є таким, що зачіпає права та інтереси члена територіальної громади, тому правовідносини, які виникли у справі, є публічно-правовими. Захист прав та інтересів члена територіальної громади від порушень з боку суб'єкта владних повноважень, якщо ці порушення полягають, наприклад, у перевищенні повноважень, недотриманні процедури чи порядку прийняття рішення, є завданням **адміністративного судочинства**.

Наведене виключає господарсько-правовий характер спірних правовідносин.

Відтак спір належить до адміністративної юрисдикції та має вирішуватися судами за правилами КАС України.

постанова Великої Палати Верховного Суду від 02 серпня 2023 року у справі № 925/1741/21 (відступлено від висновків, викладених у постановях ВП ВС від 27.05.2020 у справі № 813/1232/18 та від 09.09.2020 у справі № 260/91/19 та КАС ВС у постановях від 28.01.2021 у справі № 140/434/19 та від 22.10.2020 у справі № 694/1174/16-а)

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!